

گەنەرەنگە زەینکوئیرەکان

جەلیل کاوھیس

دەزانم لەو تەسەیی هەیت لە ناوھینانی
ئەو کەسانە ھەڵدیت، کە لە گەرمەیی
رووداوەکاندا شکستیان ھینا، یان لە
گەمەکاندا دۆران، ئەوانە بوونە تارماییەک و
تۆ ھەڵدیت و ئەوان بەدووتەو. دەزانم
بەزەییەکت بەجەستەیی شەکەتی خۆتدا نایەت،
دەھەڵوێستتەییەک، ئاوردانەوویەک،
رووداویکەو سەرەداویکی بەخۆت دەسپێرم.
رەنگە ئەمجارە ھیچ چارەبەک نەبیت و
بەگێرت ھەردەھینم، ئەمجارە گویم لەو بێ
دەربەستییەیی تۆ نییە و گەرەکە داتبچلەکتینم،
ئەری تۆ قەت داچلەکیوت؟!
تۆ لە تیرەبەکیت، خۆنت لە سەھۆل
ساردترە، بەگرمەییەک دنیا ژێرەوژووربیت

ھەر لە ئیستاو بەو تۆمەتبارم مەکە، کە
گوایە لە شیتوازی گێرانەووی من تیناگەیت،
من ھەر ئەو ھەندە لەم گێرانەوویە بەرپرسیارم،
تا سەرەداویکی رووداوەکت پێدەسپێرم،
ئیدی خۆت دەکەوتتە سەر راستەری و
موویەمووی رووداوەکانت دیتەوویە یاد، ئەو
رووداوانەیی تا رادەیی مردن لەگەڵیاندا
مردوویت و زیندوو بوویتەو. بۆیە بێرت
دەخەمەو، دەزانم خەمساردیت و چ شتیک
بەسەر خۆت نایەت، بەردەوام دەتھەووی
خەوشی زەینکوئیریەکت بەچاوقایمی و
گوینەدان پەردەپۆش بکەیت. دەھیچ نەبێ بۆ
تاقە جاری داچلەکی .. ئەری تۆ قەت
داچلەکیوت!؟

به سههر خوۆتی نابهیت و به تهقه تهقیکی هاكه زایی دهزانیت. ئیوه وه چهیه کن تیکرا لهیه کده چن، وهك یهك نه خوۆش دهكهون و وهك یهكیش دهمرن. پشتاوپشت به دهم باریکه ژانیکه وه ده نالین و دهمرن، كه چی كه سیكتان هوئی مردنی ئه وهی پیش خوئی نه زانیوه. تیره ی تو بئ ئه وهی له مانای مه رگی خو یان بزانی، ملیان ناوه ته بهر مردنیکی تو په هات، تیره ی تو به جوړی لهیه کده چن، فه رزه نده شیوه ی راسته قینه ی باوک نازانیت، هه ر له سونگه ی ئه م تیکه و لیکه یه، گه ر باوک مهرد، ئه وا زوو به زوو بیرده چیته وه و روخساریکی هاوشیوه ی دیکه جیتی ده گرتیه وه. ئه مه یستا روخساری خوۆت له نیو ئه و تیکه و لیکه یه بیرچوه ته وه و ئه وه نده په یوه ندیت به یاده وه ریبه وه نه ماوه، ئه وه ی له زهینتدا ماوه ئه و تارماییه لهیه کچووانه یه و به رده وام به دوو ته وه و توش بی و چان هه لدییت و له و یستگه یهك ناوه ستیت، به لام واپیده چیته ئه مجاره گوژمی راگردنه كهت خاوبوو بیته وه، رهنگه به ته ویت گویم لیبگریته، ده ی كه وایه من له مه ولا سه ره تایی چیرۆكه كه به خوۆت ده سپیتم و له هه ر شوینیکیش زهینت كول بوو، زهنگی بو ئه م ژماره یه لیته (٤٩٣٦٤٦٧)، ئه وسا كه سان و شوین و کاتی چیرۆكه كهت

بیرده خه مه وه. با جارێ رابردوو بو کاتی گێرانه وه كه هه لبگرین و له ئیستا و ئایینده وه تیهه لچین. ئاوه اش هه وچه یه كت به من نامینیت و مووبه مووی ئه و روژگارته دیته وه یاد، كه به چاوی خوۆت دیوتن. ئه وه نده ش هه یه كو تایی چیرۆكه كه چ په یوه ندیبه کی به من و تووه نیبه و ساته وه خته كه به لایه كیدا ده خات. بهرله وه ی بکه ویته ری و بگه یته شوینی رووداوه كه، گوئی له م بروسکه یه بگه ر، «با ئه و لامه گه نمړه نگه به په له بکه ویته ری و بیت ئه و ناشتنی مردوو به چاوی خوئی ببینیت مردوو یهك كه هه موو روژه دۆزه خیه كانی دینیته وه یاد، بابیت كوردیا بابیت». ئیدی ئه مه سه ره تایی چیرۆكه كه به و له مه ولا خوۆت به تانیدا ده چیته.

بهرله وه ی بکه ویته ری و بگه یته شوینی رووداوه كه، ده پروانیته ئاوینه كه ی به رانه برت، روخساری خوۆت ده بینیت و ده زانیت ئه وه خوۆتی، لاوازیبه كهت، گه نمړه نگیه كهت، سیما مات و خه ماویبه كهت، ته واو خوۆتیت. به قوولی لیی وردده بیته وه و روخساره كهت لی تیکه لویتیکه لده بیت و سیما ی نیو ئاوینه كه ده به یته سه ر شیوه ی باوكت و داده چله کییت. ده گه یته ئه و بروابه ی كه ئه وه باوكته، ئاخه ئیوه به روخسار و روچه وه

لهیه کده چن. به ملکه چییه وه سه ر داده نوینیت؛ ده لیت، «باوکه فه رمانت له سه ر سه رم...». سیما ی نیو ئاوینه كه به سامه وه تیت، ده پروانیت و گویت ده زرنگیته وه، «کوردیار، ئه وه بوچی و ناویلییه وه تیم ده پروانیت ته قه یهك ناکه یته!؟ ده ی به گورجی بکه وه ری و بگه ئه و ریوره سمی مردوو ناشتنه... خوۆت ده زانیت مه به ستم کوپیه؟ راست ئه و شوینه یه كه دوو چه مه زستانه دورگه یه کیان پیکه یناوه و له به رایه ی دورگه كه ش له سه ر پلیتیکه ی گه وره نووسراوه: شهست و سی. ئاخه کوردیار، هه ر بیاده میك ژماره یهك له ژبانیدا بووه ته یادگار، تیره ی ئیمه ش ژماره شهست و سی هه میشه له زهینیان هه لده پلکیت و بیرناچیته وه و ناچیته. ده ی په له كه و بگه ئه و ریوره سمی مردوو ناشتنه» دلنیا یته ئه وه دنگی باوکتته، بویه سه ر داده نه وینیت و ده لیتیت؛ «باوکه، من هیچ جوژه ژماره یهك له زهینمدا نه بووه ته یادگار، لیت تیناگه م، نا...». ده نگه كه به سوژیکی خه مینه وه به رزتر ده بیته وه، (کوردیار، ئیمه تیره یه کی زهینکویرین، چون بیرت نییه!؟ هه ر له شوینه ی كه ئیستا بوئی ده چیته، له ترسان هه ناسهت له خوۆت بریبوو، له په و روو چه شنی مردوو یهك له گه ل زه ویدا ته خت بوو بوویت، ئاخه ده بوو

ههروا بکهیت و له نیو شهست و سێ جهستهی خلتانی خوین بوو، دهبوو تۆش بمریت، دهبوو سالی شهست و سێ تۆش بمریت.. دهی زهینکویره که په له کهو بکهوه پێ ..»

بهو دهنگه داده چله کیتیت و دلنیایت ئهوه دهنگی باوکتتهو ئهوهی له نیو ئاوپنه کهش ده بیینیت، باوکتتهو کهسی دی نییه، بهلام جهستهی له کلوی به فر سپیتره ورده ورده له نیو ته میکی له خوی سپیتر ونده بییت و ته نهها دهنگه کهی ده بیستیت. دهی کهواته ئه میستا سه ره داویکی رووداوه کهت دهست کههوت و به دهم ئهوه دهنگه وه ده که ویته پێ.

* * *

له چاوتروکانیکدا خۆت له نیو ئۆپله که دیتتهوه، ههستت کرد له سه ره زوی نه ماویت و گهراویه ته وه بۆ سه رده می ئه فسانه کان و به سه ره پشتی چه رخوفه له کیتکه وه ییت و که وتوویته پشت هه وره کانه وه، له نیو ئه وه په له هه ورانه وه شان به شانی تۆ چه ندین کهسی دی که وتوونه ته پێ. به وردی دیقه تیانت دا، له نیوانیاندا سیمای باوکت ناسییه وه، به دهسته کانی ئاماژه ی بۆ کوردیت، تا ئاورپیک له هاوسه فه ره کانی بده یته وه. به په له نیگات کردن، که وهک په له هه ور تیزه درۆیشتن. یه که یه که نیگات کردن، یه کیتکیان به دهم رویشتنه وه

دهستی نابوه سه ره که له کهی و ادیاربوو باریکه ژانیک حه جمانی لی برپوه. باوکت ده سه به جی نیازه کانتی خوینده وه و پیتی گه تیت، «گیله، ئه وه سمایل و که ریمی باپیرتن، چه ند زهینکویریت، ئه ی نابینیت منیش و تۆش کتومت ئه وانین!». له به رخۆوه گوتت؛ «وهی باه، ئیوه چه ند له یه که ده چن. ئیوه به درێژایی ته مه نتان هه روا به په له و خیرا رویشتوون و ئازاره کانتانیش له گه ل خوکیش کردوه وه هه رگیز ئاورتان نه داوه ته وه، ئه ری بۆ کوئی ده چن و دوا مه نزلتان کویتیه؟! هۆ باوکه ئیوه په له هه ورپیکن و هه رگیز به سه ره خاکی خۆتاندا نه باربون! ئه ری بۆ کوئی ده پۆن؟!». باوکت به ده نگیککی به رز وه لامی دایته وه، (به سه زۆربلایی، له و دوورپانه پیچ بکه وه، خۆت گیل مه که و پیچکه وه، ده زانم ئاشنای ئه م ری و بانه ییت و زوو فریای ری و ره سمی مردو و ناشتنه که بکه وه. ئیتر له وی هه موو شتی به چاوی خۆت ده بیینیت، په له که، کوردیار پیچ بکه وه ..».

له هه ناس دوورپانه که هه لوه سه ته یه کت کرد و باتدایه وه، ئیدی به دهم رییه وه به تانی روژگارپیکدا چوویت، دیمه نی ئه وه ریزه ئیقاییانه ت هاته وه یاد، که چه ند روژ جارپیک به ره وه ئه وه دۆله ده رویشتن، که ئه وه روژگاره ناوی

نرابوو دۆلی مه رگ. له گه رانه وه شدا چه ند ئیقاییه کی تیکشکا و به لاره لار لاشه ی کوژراوو سه ربازی برینداریان به ناله نال ده هی تانه وه. ئه وه سه ربازانه ی که له مه رگ رزگاریان ده بوو، ناوی ئه وه دۆله یان نابوو، دۆلی مه رگ. تۆ له و غایلانه دا بوویت گویت به ده نگی باوکت زرنگایه وه، «کوردیار، ئه وه یادوه ره بیانه بۆ دواپی هه لگره، له وی له نیو حه شیمه تی مردوونیزه کان ئه وه روژگاره زیندوو بکه وه، به ر بای گویتی زهینکویره کانی بده، جارێ پێ هه لگره و بگه جی ..».

که گه یشتیه پانی گۆرستانه که، تیکه لی مردوونیزه کان بوویت. چاوت لی بوو باوکت و هاوسه فه ره کانی چه شنی پۆله بالنده یه کی سپی به سه ره مردوونیزه کانه تیپه رین و له پشتیان وه جیگیر بوون. دلنیا بوویت له تۆ پتر که سیککی دی ئه وانه نابینیت، «زهینکویره گه لیکی وا به جوژی ده رگای یادوه ری خۆیان داخستوه، هه تا هه تایه درزی تیناکه ویت و ته نانه ت خه ونی خواساییش نابین!». وات به خۆت گوت و نیگات به و داره بازه وه رووا، که له نیو پیکابه مازده که دانرابوو. له ملا و له ولای داره بازه که شه وه دووسی که سی سه ره لووت کوترا و به مه لولوی دانیشتبوون و سه ربان

ئىستاش زمانى تىگە يىشتى تۆ
ھاوار و ئازارى برىنە بەسۆيەكانى
جەستەتە كە ھىشتا وشك
نەبۆنەتەو، ئاھا! باوكە. من
وامدەزانى ئەو رۆژە كۆتايى دىيايە
و ئىدى زىروھىتك بەپىتوھ
نامىنىت.

تاويك بەتوندا چوويت و لە
دىياى مردوونىژەكان دابرايت و
گەرپرايتەوھ بۆ دۆخى رۆژە
دۆزەخىيەكە، دىمەنى تۆقيوى خۆت
ھاتەوھ ياد، كە لە ترساندا خۆت
بەزەويىوھ نووساندبوو، ھەر بۆ
ئەوھى لە دىمەنە مەرگھىتەكانى
دەوروشىتت خۆت رەھا بەكەيت،
خەيالەت بەرەو لای سەفەرەكەى
باوكت رەتاندا، ھاوكت فیتووى
شەمەندەفەرەكە لە گۆچكەتدا
زىنگايەوھو خرمەى پىچكەكانىت
ژنەوت، ئىدى بىنىت وا باوكت لە
يەكەن لە فارگۆنەكان دابەزى و
بانگى كرديت، «كورديار، ئەھا ئەو
پىلاوھى تۆپىن، ئەوھ ئەمىر
ئەرسەلانەكەى ئەمىن عەسرى . . .»
خۆخافلانەكەت ئەوئەندەى
نەخاياند، دەنگى دەستپىژ و
دەنگى پىچكەكانى قەتارەكە لە
كاسەى سەرتدا تىكەولپىكە بوون و
لەگەل زەويىەكەدا تەختيانكرديت.
دەستپىتك جەستەتى وەرچەرخاند،
لېزانى ئەوھت نەكرد چا و ھەلپىنىت
و خاوەنى دەستەكە بىنىت.
بەئاستەم گۆپت لە چپەيەك بوو،»

ئاخروبوخراڤەدا كى برىنەكانتان
تىماردەكات؟! دەرەوستن و دىمەنى
ئەم حەرفە رژاوانەى سەر كىلە
وردوخاشبووھەكان بىيىن، ئاخر
كەسپىك نىيە ھاواری بۆ بىم!

جارتىكى دى چاوت برىيەوھ
پشتقەمبوروھەكەى لىوار گۆرەكەو
گومانەت نەما ئەمە عەلاويىە، ئىدى
چەشنى راوچىيەك لە پارىزى
نېچىردابىت، ھەستت لە خۆ برى،
ھەولت دا لايەكى روخسارى
بىيىت و تەواو بىناسىتەوھ، كەچى
ئەو خۆى بەدەستەوھ نەدا و لەگەل
ھەر جوولەيەكەى تۆدا وەرەسووراو
روخسارى خۆى نىشانەت نەدا، لى
ئەو رۆژەى كە ھەر لەم شۆپنەدا
بەزمانىك دەدوا كەسپىكى ئەم
ئاوھدانىيە لىي تىنەدەگەيشت،
چاوسووركردنەوھەكەى، قووچى
بالاى، خالە شىنەكەى نووك
لووتى، وىنەيەكيان لە زەينى تۆدا
ھەبوو، بۆيە چاوت بەنپىو
حەشىمەتى مردوونىژەكاندا گىپراو
كەسپىكى ئەوتۆت دەست نەكەوت،
كە تەواو وتەكانى عەلاوى لەبىر
مايىت، ناچار پەنات بردەوھ بەر ئەو
سىما سىبىيانەى نپو تەمەكەى پشت
مردوونىژەكان و روخسارى باوكت
نىگاي قۆستەوھ، (باوكە، من
دەزانم ئەوساش ئىستاش لەو
زمانەى عەلاوى حالى نەبوويت و
تەنھا لە زمانى دلرەقىيەكەى و
چاوسووركردنەوھەكەى گەيشتىت،

دەيانىنىت، كە دووجار كوشتەن،
جارتىكيان رۆژگارى ھات ھاتەكەو
جارتىكى دى بەرژاندنى حەرفى
ناوھەكانىيان . . . عەلاوى، ئاخر من
چۆن ئەو حەرفە رژاوانە كۆ
بەكەمەوھ، چۆن مپىژوويەكەى ھەلا
بەھەلا پىنە بەكەمەوھ، چۆن عەلاوى
چۆن!!؟ دەھىچ نەبى لىرە مەمرە . . .»

بەدلىكى حەسەرتبارەوھ نىگات
لەسەر پشتقەمبوروھەكەى لىوار
گۆرەكە گواستەوھ بۆ ئەو دىوى
مردوونىژەكان، لەوئى نىگات نوقمى
نپو تەمىكى سىپى بوو، تەمى لە
چەشنى گەوالە ھەورى پايىزە،
جوون جوون دەھاتن و دەپۆيشتن،
لەو گەوالە ھەورانە سىماى خۆى و
ئاشنا دروستدەبوو، بنىادەمى زىرپ
و زىندوويان لى پىكەھات، جى
رپىژنەى گوللە بەجەستەى
ھەندىكىانەوھ ديار بوو، كە ھىشتا
خۆپىنىكى گەش لە برىنەكانىانەوھ
كەفەى دەكرد. بەھەموو تواناتەوھ
تەكانىك دا، وىستت دەمودەسى
بگەيتە لايان و جارتىكى دى گوى
لە چىرۆكە لەبىركاراھەكانىيان
بگريت، كەچى ھەر لەشۆپن خۆت
بوويت، ئەمجارە بەگەرەوت
ھاوارت كىرد، «باوكە، سەيد
حەمىد، ھۆۆۆ لەگەل ئىوھە، ئاخر
ئىوھ پسان ھىندە رابكەن، لەگەل
خۆتاندا پرزەتان لە منىش برى، بەو
راكردنە خۆپىنى برىنەكانتان
بەردەبىت و دەمرن، ئاخر لەم رۆژە

هیچ زامیکی پتوه نییه، رهنه زراوی تهقبیت، دهویت باوکانه خوئی و باوکه که یان کوشت.»، چه که دایچله کاندیت و چاوت کردهوه مه لاکه وسه رت دی. ئەو چەند ههنگاوێک کشایه وه پشووێ سواربوو. «وامزانی تۆشیان .. دههسته، ئاوه دانی تهنها من و نۆین، با ئەو لاشانه تهقهت بکهین، وا خهريکه بۆنیان تیدهگه ریت».

به رزه پێ راستبوو و تهوهوه و چاویکت بهولاشانه دا گیرا، که چه شنی کۆمه له تاویریکی غلۆره وه بووی قهه چییا، دوورو نزیک لالوپال که وتبوون. له نیو تهمه سپییه که ی پشت مردوو نیژه کانه وه دهنگیکت ژنهوت، دهنگه که یه کجار ئاشنا بوو، «ئه م ملۆزمه با لیره نه مریت، ئاخ من بهم پیری و زور هانییه بهرگری خه میکی تاهه تایی ناگرم، دووری بخه نه وه با لیره نه مریت.» تهنها تۆ دهنگه که ژنهوت، به ره وه تهمه سپییه که هه لته رووانی و روخساری سهید هه مید هاته نیو نیگاته وه، که به ته نیشته باوکت وه وه ستابوو، سپی و درێژ، سیمای تووره، لای به لای باوکتدا کرد و گوتی، «با پیره، ئەها چەند پیر بووم، خو ئیستا من گه لێ له تۆ پیرترم، ده به وه زهینکویرانه بلێ من بهرگه ی مۆته که یه کی وه ک عه لای ناگرم.. ئەگینا ئیره جیده هیلتم .. ئای! با پیره بۆ کوئی بچم!».

چاوت له تهمه سپییه که گوێزایه وه سه ر کێله وردوخاشبووه کان و حه رفه رژاوه کانی سه ریان. سه ر له بهری سه ربرده ی ئەو حه رفه رژاوانه له به ربوو، که چی ئیستا له بیری که سیکتا نه مابوون. ویستت به سه ر مردوو نیژه کاندایا هوار بکهیت، «ده زانم ئیوه چیرۆکی حه رف و خاوه ن حه رفه کانتان بېرچوو ته وه، رۆژه دۆزه خیه که ش شوین و هه ته ری له یاده وه ریتاندا نه ماوه، ئەمیستا گه ر گویم لیده گرن، ئەوا هه موو ته مه نی خویم بۆ گیترا نه وه ی ئەو سه ربردانه ته رخانده که م. ئاه! ئەفسوس گویتان له ده نگم نییه و خه ریکی ناشتنی دره ختیکی زرن، چیرۆکیک ده شار نه وه، که له لیوانلیوه له خه ونی سامناک!».

ویستت بانگ هه لیده یته و ده ست به گیترا نه وه ی ئەو حکایه ته بکه یته، که عه لای غه زوان شاکه سی بوو، به لام زمانت بوو به له په گوشتیکی بێ به ها و هه ر نه گه را و هه ر نه گه را.

نیگات خسته وه سه ر پشتقه مووره که ی لیوار گوژه که و دلنیا بوویت ئەوه عه لای خو یه تی، ئەم جاره دوا بپاریت ئەوه بوو ته کانیک به دیت و بنه ویته بن بالی و له مه رده مه که ی دووری بخه یته وه و چا و بېرته نیوچاوی و جاریکی دی کوشتنی حه رفه رژاوه کانی پیشان بده یته وه. ئەمیستا تی دی ده روانیت

و رقیک له ناوه وه ده ته ه ژنیته، خاله شینه که ی نووک لووتی هه تادیت گه ورده بیت، روخسارو جهسته ی له بهر چاوت ده بیته خالیکی شینی گه وره و بۆنیکی قیزه وه ن له و خاله گه وره یه وه هه لده ستیته و هه ناسه ی سوار ده کات. ئەو بۆنه ساته وه ختی له دنیای ده وره بهر دایراندیت، ئیدی که وه ناگا هاتییه وه، نه عه لای بوونی خو اسایی مابوو، نه ده نگه ئاشنا کانی نیو ته مه سپییه که ت ده ژنهوت. خامۆش و کپ سه رت خسته بووه سه ر ئەژنۆکانته و له حکایه تی هه موو سه رده مه کان دابرابوویت، یه کی به ئاسته م لاشانتی جوولاندا و گوتی؛ «ئوه نوستوویت؟ ئاگات لێ نییه خه لکه که ده میکه مردوو که یان ناشتوووه ئیره یان جیهیشت!».

سه ریکت هه لپری و چاویکت به ده وری خو تدا گیرا، مردوو نیژه کان له هه یچ شوینیکی هه ته ریان نه مابوو، ئەوه ی له و زه مه نه به جیمابوو ته نها شوینه واری ئەو گوژه تازه یه بوو، که له نیو کۆمه لێ کیلی وردوخاشبوو قوتکرا بووه وه. ده ستبه جی ملی ریت گرت و سه ر له بهری روودا وه که ت جاریکی دی ته نها بۆ خو ت گیرایه وه.